

I jornades de cultura popular a les balears

Musicologia popular a les Illes. Història i situació actual

Dances i balls populars

Indumentària del segle XVIII

**S'ALBUFERA
A LES GLOSES I TONADES
DE LA COMARCA DE MURO**

Joan Mayol
Parc Natural de S'Albufera

Introducció

La importància de S'Albufera a l'economia i la sociologia de la comarca de la badia d'Alcúdia ha estat molt gran. No és aventurat considerar que aquest accident geogràfic ha condicionat la història de la contrada: hi ha indicis que permeten suposar que el port romà de Pollentia eren, precisament, els estanys de S'Albufera, aleshores més profunds i menys aterrats que a l'actualitat. Durant centúries, aquesta contrada era a la vegada una font important de caça, pesca (BERARD 1789) i pastures, valors que determinaren que se'n reservàs la meitat a la Corona en el Repartiment. S'Albufera era també focus de febres palúdiques de gran importància (WEYLER 1854). Les obres de dessecació i conreu empreses el segle passat implicarien, per a l'illa, i suposaren canvis molt importants a la contrada, amb l'increment de la riquesa agrícola, la importació de nous conreus, etc. De 1988, és el primer parc natural de les Balears, i suposa l'aplicació d'un nou ús del territori fins ara inèdit a la nostra illa: la conservació combinada amb un aprofitament contemplatiu i de lleure.

S'Albufera representa un espai natural d'importància internacional en funció especialment de l'avifauna que hi habita i per altres valors ecològics. Però aquests no són els únics, i podem constatar com resulta, a la vegada, un espai patrimonialment valuós des del punt de vista cultural. Totes les restes de l'obra de la Majorca New

Land Co., els edificis, la infraestructura hidràulica, els ponts, etc., tenen un valor històric, àdhuc artístic, notable. A tall d'exemple, senyalem com els Ponts de Ferro (sobre els torrents de Muro i Sant Miquel) estan construïts amb les tècniques utilitzades per Eifel per a la famosa torre homònima, vint anys abans d'aquella (MAYOL i VELASCO, 1992). Si ha estat, i és encara avui, important a la vida de la contrada, és lògic que hagi influït els seus habitants i a la seva cultura.

Voldríem presentar aquí algunes consideracions sobre un aspecte concret de la cultura popular existent en relació a S'Albufera, la de les gloses i cançons populars. Som conscients que aquest és un segment molt esquifit de la cultura popular, i que caldria ampliar-lo a narracions, toponímia, nomenclatura d'animals i plantes, mètodes de caça, de pesca i de conreu, construcció d'estris de tota mena (agrícoles, piscícoles, etc.), lexicologia particular, gastronomia i tants d'aspectes com s'han de considerar en aquesta disciplina. Però atès el caràcter i la temàtica marcats per aquestes Jornades, ens limitarem als aspectes de referència.

Material i mètode

La nostra aportació es restringeix a l'anàlisi inicial, des del punt de vista de l'antropologia ecològica, de les cançons i gloses relacionades amb S'Albufera que hem pogut reunir. Es tracta d'examinar com es reflecteix al cançoner la relació de l'home amb el seu ambient natural, S'Albufera en el nostre cas.

Hem tengut accés a fonts molt limitades, per la qual cosa aquest treball és sols una possible aportació inicial, un portell obert a les inquisicions d'altres investigadors a qui voldríem convidar a espigolar amb més dedicació en aquest camp, on és ben segur que les fonts orals poden proporcionar encara esplets dignes de les terres grasses de marjal.

Hem consultat el Cançoner del P. Ginard (GINARD, 1966/75), amb una lectura completa de totes les gloses i cançons recollides a Muro i Sa Pobla, així com les d'altres pobles, que feien referència explícita a S'Albufera, sa marjal o a espècies de fauna i flora característiques d'aquesta contrada. També hem pogut consultar l'únic disc (a la nostra coneixença) on figuren cançons relacionades amb aquest tema (CABALLERO Y JANER MANILA, 1972). Finalment, hem inclòs algunes cançons recollides personament amb l'ajut de distintes persones, entre les quals volem destacar Madò

Antònia Buades, Alexandre Ballester (Sa Pobla) i alguns padrins de Muro que ens han ensenyat algunes d'aquestes glosades.

Resultats

L'aplec que hem aconseguit és de 22 cançons. Hem de considerar aquest resultat com a molt parcial, i amb tota seguretat es pot ampliar considerablement amb una recol·lecció específica, que resulta urgent atesa l'edat dels potencials informadors.

Les cançons i glosades recollides figuren a continuació.

De GINARD, 1966/75

- 1 *Sense am agafam s'anguila
això és de bons pescadors.
Santo Domingo, adió,
que mos n'anam noltros dos
de cap a sa nostra vila*
- 2 *S'enginyer que té sa clau
de sa caixa des doblers
per pagar es jornalers
que fan feina en es canal*
- 3 *Es Valencià va gros
amb nou o deu bergantelles.
Lo que caven ses femelles
sé cert que seran porgueres
per llarg que sia s'arròs*
- 4 *Ses Vetes des Devantal
que durà na Terregueta
valdran més que sa Conqueta
i set cortons de marjal*
- 5 *Amor, si a Sa Pobla anau
'cabareu de posar greix
allà hi ha anguiles i peix
i carabasses a trau*

- 6 *Sa paia no és ben igual
de cànnyom, fesol i bova
I qualche vedella bona
la treuen de sa marjal*
- 7 *Terres grosses de marjal
un temps hi cantaven grins
i ara amb sinis i molins
treuen un gran capital.
Patates com un poal,
mongetes com a poncins,
i es diumenges es fadrins
enc que no sien molt fins
corbates i corbatins
pareixen de can Verdal*
- 8 *D'ets esportins fan ses piles
i posen es fil en doble
Tonina, devers Sa Pobla,
¿Que no hi menjàreu anguiles?*
- 9 *Sa Pobla no té igual
de cànnyom, fesols i bova
i qualche gavella bona
que treuen de Sa Marjal*
- 10 *Ara som en es Gorg Blau
des terme de S'Albufera
¿No et recordes quin temps era
que jo era marinera
i tu patró de la nau?*
- 11 *En esser a Can Barrera
vos girareu de d'allà
i veureu es Colobrar
Can Vauma i S'Albufera
lo mateix que Can Bossera
que està confrontant la mar*

- 12 *Es Senyor de S'Albufera
fa frente a un general:
a cada cap de canal
hi ha posada bandera*
- 13 *Ja val mes pescar de cuc
dins es canal den Pujol
que haver de fer es campussol
dins es sementer tan brut*
- 14 *S'altre vespre somiava
que un mestre em feia es dogal
i es cànyom de sa marjal
de Sa Pobla no bastava*

De CABALLERO i JANER MANILA:

- 15 *Un bon dia de Sant Pere
a missa no vaig anar
perque me feren plantar
arròs bomba dins S'Albufera*
- 16 *Quan veig que posen bandera
es meu cor no te repòs
se feina des plantar arròs
és caminar per enrera*

Inèdites

- 17 *No comenceu a esquitar
que per tot ja vaig remull
mal es barco 'gués fet ull
quan va venir es València
i es primer goig que sembrà
no havia d'haver tret ull
(var. 2 vers:
que jo gens d'aigua no vull).*

- 18 *Ses "juergues" s'han acabades
a devers Es Colombar
ara no podem pescar
aquelles anguiles gruixades
ni pegar aquelles panxades
que no mos podíem 'cabar*
- 19 *Devers Can Tomeu Gener
dins un redol de sesquera
una femella em va fer
sa pell de sa fava enrera*
- 20 *S'Arròs de dins S'Albufera
és mort i no té remei
ha rebentat en herbei
canyet i qualque jonquera*
- 21 *Cançó de regar amb lates
(a Sa Marjal)
Un temps en aquest portal
jo hi tenia es be compost
ara ja hi pas tan rost
com s'aigo per sa canal*
- 22 *Cançó de regar amb buidador
Un temps tenia criada
per dur ets infants en es llit
ara per un pa florit
rentaria una bugada
(20, 21 i 22 de Madò Buades)*

Anàlisi

De les cançons recollides, una primera anàlisi ens permet constatar les referències següents:

1. Històriques. Tres fan referència a fets històrics concrets: la presència dels enginyers anglesos com a capitalistes de la gran obra de dessecació (2) i la venguda dels valencians a establir el cultiu industrial de l'arròs, que s'esdevingué a l'any 1901 (17) i (3). També pot ser d'aquest grup la núm. 12, relativa tal volta als senyals que es feien a determinats canals per obrir o tancar el pas de l'ai-

gua de reg, o bé a les banderes de senyal en el moment de plantar l'arròs.

2. Agrícoles. Més del 60% de les cançons tenen relació directa amb pràctiques agrícoles o productes de conreu. Es tracta, per tant, amb diferència, de la temàtica més important, el que resulta coherent amb la base econòmica agrària de la societat mare d'aquest producte cultural. És interessant la referència repetida al cànnyom, un conreu antigament molt important i actualment abolit per complet. L'abundància d'aquest tema es veu reforçada perquè moltes feines agrícoles es feien cantant, en contraposició a altres activitats, com la pesca o la caça, solitàries i silencioses.

3. Les referències a la pesca són relativament importants (1, 5, 78, 13 i 18). Resulta curiós que no hi hagi cap referència a pràctiques cinegètiques, igualment molt importants però tal vegada més minoritàries en temps primer.

4. Les espècies silvestres esmentades tenen interès aplicat, com és l'anguila o la bova (per cordar). No el tenen la sesquera (19), el canyet, la jonquera i l'herbei.

Conclusió

S'Albufera i els productes —animals i vegetals— que han proporcionat a la comarca tenen una presència ben diversificada al cançoner de la contrada, com és lògic atesa la importància històrica i econòmica del prat a la vida quotidiana de Muro i de Sa Pobla.

La riquesa d'aquest patrimoni cultural és notable, i en gran part inèdita, motiu que aconsella la dedicació dels investigadors i requereix una feina de recollida i estudi que sols es pot realitzar a curt termini, atesa l'edat dels informadors potencials.

BIBLIOGRAFIA

BERARD, G. 1789 (1983) Viaje a las Villas de Mallorca. Ajuntament de Palma. Luis Ripoll Ed. Palma de Mallorca.

CABALLERO, JM. Y JANER MANILA, G. 1972 Canciones populares de Mallorca (Cançons casolanes i del Camp de Mallorca. Llubí). Disco de Ariola Eurodisc S.A.

GINARD, R. 1966-1975. Cançoner popular de Mallorca. Ed. Moll 4 vols. Palma de Mallorca.

MAYOL, J. i VELASCO, M. 1992. Els Ponts de Ferro de S'Albufera. Suplemento de Urbanismo. Diario de Mallorca.

WEYLER LAVIÑA, F. 1854 (1992). Topografía físico-médica de las islas Baleares. Ed. El Tall. Palma de Mallorca.